

Dames en heren,

Laat ik beginnen met goed nieuws: de criminaliteitscijfers in ons land, die zijn lager dan ooit. Ze dalen jaar na jaar. Dat is mede te danken aan de inzet van jullie en iedereen bij politie en justitie.

Dat maakt het des te paradoxaler dat we vandaag meer dan ooit te kampen hebben met overbevolking in onze gevangenissen. Dat is geen nieuw probleem. Integendeel. Het sleept al decennia aan. Vandaag zijn er in ons land 11.114 gedetineerden op een totaal van 9.679 plaatsen. Dit komt neer op een gemiddelde overbevolking van 15%. Meer dan ooit.

Veel gedetineerden moeten op de vloer slapen of zitten opeengepakt in dezelfde cel. Dat zijn geen menselijke omstandigheden. Eind vorig jaar heeft een delegatie van de Raad van Europa opnieuw een aantal gevangenissen in ons land bezocht. Ze heeft ons uitdrukkelijk gevraagd om een einde te stellen aan de problematiek van gedetineerden die op de vloer slapen.

Destijds waren we reeds doortastende maatregelen aan het nemen. Er werden onmiddellijk 281 nieuwe bedden geplaatst. Dit najaar zullen we voorts voor extra plaatsen zorgen met de opening van de gevangenissen te Haren-Brussel en Dendermonde. Bepaalde delen van de oude gevangenissen te Sint-Gillis en Dendermonde blijven langer open. Zo worden in totaal 800 extra plaatsen gecreëerd. Deze week slapen er echter nog 158 gedetineerden op een matras op de vloer. We weten bovendien dat die extra capaciteit niet zal volstaan. We raken er namelijk niet uit door enkel te rekenen op extra gevangenissen.

Gisteren riep de Raad van Europa ons land opnieuw op om nog meer maatregelen te nemen in het kader van het zogenaamde Vasilescu-arrest. Dat we hier vandaag samen zitten, komt dus geen moment te vroeg.

Er liggen meerdere oorzaken aan de basis van de overbevolking.

We weten allemaal dat justitie decennialang structureel ondergefinancierd is. Dat tij zijn we aan het keren.

We moeten allemaal werken volgens een strafwetboek dat stamt uit de negentiende eeuw en baadt in een sfeer van boetedoening. Daarom werken we aan een nieuw strafwetboek waarin de gevangenisstraf het ultimum remedium is.

De hoge recidivecijfers tonen aan dat klassieke gevangenisstraffen voor veel delinquenten geen oplossing bieden. Daarom investeren we in zinvolle detentie

en detentiebegeleiders. Want veroordeelden in de spreekwoordelijke vergeetput gooien, werkt net recidive in de hand. Het zorgt voor een vicieuze cirkel.

Ook de strafinflatie draagt daartoe bij. Die ontstaat onvermijdelijk. Het kan niet de bedoeling zijn dat criminelen ongestoord hun gang kunnen gaan en straf na straf onuitgevoerd opstapelen. Het is frustrerend. In de eerste plaats voor de slachtoffers, maar ook voor de politie en de magistraten. Het botst met ons rechtvaardigheidsgevoel.

Dat verdachten in ons land sneller dan gemiddeld in voorhechtenis geplaatst worden, is hier wellicht niet vreemd aan.

Procureurs en onderzoeksrechters hebben goede redenen om verdachten in voorhechtenis te plaatsen. Maar dat een crimineel op die manier toch zeker de binnenkant van een cel gezien heeft, is mooi meegenomen als de opgelegde straf dode letter blijft.

Dat 37 % van de gevangenisbevolking bestaat uit verdachten is echter een structureel probleem. Het Europees gemiddelde bedraagt namelijk slechts 27 %. Daardoor is de overbevolking het grootst in de arresthuizen. In Dendermonde bedraagt de overbevolking 64 %, in Antwerpen 75 % en in Gent zelfs 84 %.

Het succes van de onderzoeken in dossiers als SKY ECC draagt daar ongetwijfeld toe bij. Tezelfdertijd moeten we echter durven nadenken over de manier waarop we ook die factor van overbevolking kunnen aanpakken.

Daarom organiseren we dit rondetafelgesprek om op die manier oplossingen te kunnen uitwerken in overleg met alle betrokken actoren.

Het schip van justitie verandert geleidelijk aan van koers, we moeten daarover ook durven nadenken. Niets doen is namelijk geen optie. Vrijheidsberoving zonder veroordeling vormt een ernstige inbreuk op het beginsel van de individuele vrijheid. Die kwestie mag niet licht worden opgevat.

Er mag slechts toe worden overgegaan wanneer daartoe gegronde redenen bestaan. De aanhoudingscriteria risico op vluchten, op recidive, op collusie of op obstructie zijn onbetwistbaar.

Maar we moeten ons de vraag durven stellen: gaan we hier soms niet te snel over?

Moeten we die criteria nauwkeuriger omschrijven?

Moet voorlopige hechtenis wel in een klassieke gevangenis gebeuren?

Is de borgsom wel altijd een goed instrument of is het te vaak discriminerend?

Kunnen we andere maatregelen uitspreken dan de voorlopige hechtenis en tegelijk tegemoetkomen aan de vier criteria?

Moet elektronisch toezicht sneller worden toegekend tijdens de onderzoeksfase?

Moeten de raadkamertermijnen anders?

Moeten meer dossiers in aanmerking komen voor snelrecht?

Duurt de voorhechtenis niet vaak te lang? Moeten beklaagden in de voorhechtenis blijven tot de zaak wordt behandeld ten gronde?

Het zijn slechts enkele van de vraagstukken die we vandaag kunnen behandelen. Daarbij wil ik out-of-the-box denken. We moeten innovatieve oplossingen durven zoeken. En dat wil ik vooral samen met jullie doen.

Sinds de eerste dag van mijn aanstelling maak ik er immers een punt van om steeds naar de mensen op het terrein te luisteren. Daarom zijn jullie hier vandaag samen.

Jullie weten het best waar het fout loopt en wat er beter kan. Ik leer graag de best practices kennen, zodat we die kunnen analyseren en waar mogelijk nationaal toepassen.

Zodat we justitie samen sneller, menselijker en straffer maken. En in eer en geweten werken aan een rechtvaardigere samenleving.

Ik zie elke dag het enthousiasme bij de mensen op het terrein, bij jullie, ondanks alle moeilijkheden, en dat overtuigt mij rotsvast dat we hier samen in kunnen slagen. Ook – en vooral - als het over moeilijke thema's gaat zoals vandaag.

Bedankt om hieraan mee te werken.

Vincent Van Quickenborne

Vice-eersteminister en minister van Justitie en Noordzee